

MLETAČKA KULA U SUĆURJU NA HVARU

Vanja Kovačić

UDK 727.182(497.13),,16"
Izvorni znanstveni rad
Vanja Kovačić
Regionalni zavod za zaštitu
spomenika kulture, Split

Na temelju objavljenih historijskih izvora i novopronađenog crteža iz Državnog arhiva u Veneciji autorica donosi nove podatke za gradnju kule u Sućurju na Hvaru 1613. g, uz koju doseljnjem izbjeglica s turskog teritorija nastaje novo naselje. Kula je sagrađena po naredbi kapetana Kulfa Antonija Civrana za zaštitu plovidbenog puta i otoka Hvara od uskočkih i turskih napada.

Uvala Sućuraj bila je vrlo važno strateško mjesto u tjesnacu između istočnog rta otoka Hvara, Makarskog primorja i poluotoka Pelješca kojim se prelazilo iz unutrašnjeg u vanjsko more. Ovi kratki plovidbeni putevi među jadranskim otocima bili su od posebnog značaja u 16. i 17. stoljeću kada su Krajina i ušće Neretve priznavali tursku vlast, a izolirani obalni gradovi i otoci bili dio mletačkog posjeda.

Luka Sućuraj je nazvana po srednjovjekovnoj crkvi sv. Jurja koja se navodi u hvarskom Statutu iz 1331. godine za oznaku granica u gornjem dijelu otoka.¹ Glavna luka i zimovalište mletačke flote na Jadranu bio je grad Hvar, koji je po središnjem položaju usred zaljeva (Golfo di Venezia) bio pogodno pristanište za lade na putu između Venecije i Levanta, odnosno Apulije i Dalmacije. Stoga je sigurnost

¹ Š. Ljubić, *Statuta et leges civitatis Budue, civitatis Scardonae, et civitatis et insulae Lesinae*, Zagreb 1882-83, 205. Kult sv. Jurja, kapadokijskog mučenika, se u doba srednjeg vijeka širi na čitavom evropskom prostoru, te ovaj svetac postaje zaštitnik gradova, regija i država. Izuzetno je omiljen i štovan bio na području srednje Dalmacije, te je proglašen zaštitnikom Poljica i otoka Brača. Stoga se lik ovog sveca kao feudalnog viteza na konju stavlja na zastavu, grb i komunalni pečat ovih općina. V. D. Vrsalović, *Povijest otoka Brača*, Supetar 1968, 265, R. Tomić, *Dvije poljičke zastave*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 25, Split 1985, 219, 224. Crkve posvećene ovom svecu gotovo u pravilu su smještene na istaknutim položajima, brdima i rtovima. Kao što je u uvali pored istočnog rta otoka Hvara smještena crkva sv. Jurja, tako se uz zapadni rt otoka Brača nalazi uvala Svićuraj čije ime nastalo od nekadašnje crkvice posvećene istom titularu (S. Georgi in Puncta Brattiae). Zapadno od viške luke je uvala koja je po crkvi sv. Jurja nazvana luka sv. Jurja, pa se u mletačkim izvještajima 16. stoljeća na Visu navode samo dva sela: selo sv. Jurja i Komiža. Naslijedivši starije agrarne kultove vezane uz godišnje cikluse polja, sv. Juraj je štitio i od pogibelji na moru, osobito na ovim isturenim mjestima čestih brodoloma. V. P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Zagreb 1950, 175, 178, 184; D. Vrsalović, o. c., 67; P. Šimunović, *Toponimija otoka Brača*, Supetar 1972, 182, 230; G. Novak, *Vis*, Zagreb 1961, 105, 108.

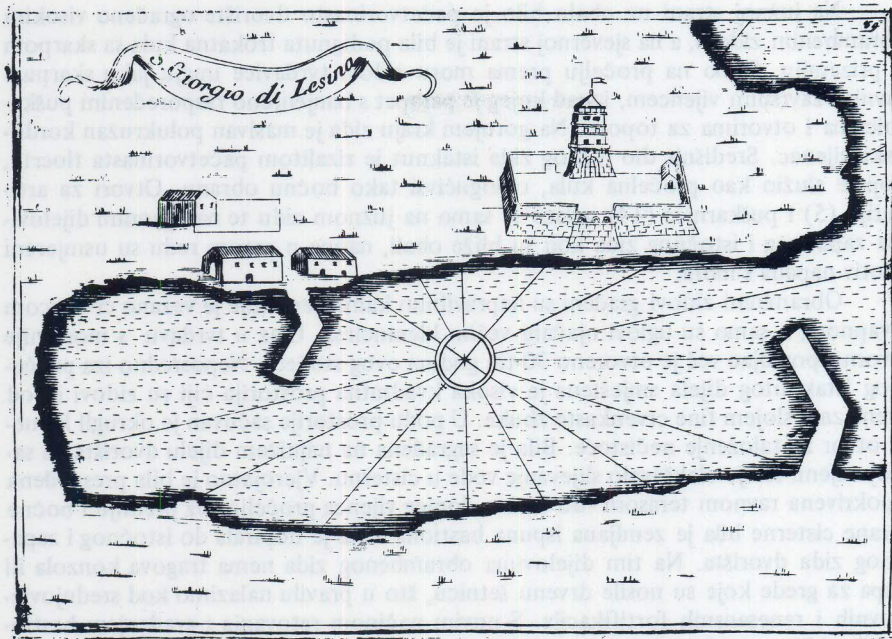
plovidbe trgovačkih brodova, pa i šira zaštita grada Hvara, ovisila od vještog rasporeda mletačkih galija koje su stražarile na prolazima kroz koje su turski i uskočki gusarski brodovi naglo napadali i isto se tako brzo povlačili u svoje zaklone na Peleješcu, Makarskom primorju i Neretvanskom kanalu, pa i u samu uvalu Sućuraj. Budući da su uskočke lađe prešle s Kvarnera na jug i gospodarile plovidbom od Oniša do Boke Kotorske, mletačke lađe, koje su iz Otranta plovile za Veneciju morale su izaći s vanjske strane otoka Lastova, što je bilo znatno dulje.² Već su kapetani Kulfa, Filippo Pasqualigo 1602. godine i Gian Battista Contarini 1606. godine upozoravali na opasnosti od turskih lađa na području srednjeg Jadrana i ukazali da se pojedine luke na otocima Hvaru i Visu trebaju zaštititi kulama.³ Po novom planu obrane umjesto stražarske galije u kanalu trebalo je u Sućurju sagraditi kulu s revelinom u kojoj bi manja vojna posada osiguravala pristanište. Za sigurnost plovidbe uz istočnu jadransku obalu do Venecije pored većih komunalnih središta na pravilnim udaljenostima plovidbenog puta od značaja su bili otočić sv. Arkandela kod Trogira i sv. Petar kod Ilovika.⁴ Kula u Sućurju je podignuta po naredbi kapetana Kulfa Antonija Civrana 1613. godine, o čemu govori uništeni natpis kao i više arhivskih izvora. Prema naoružanju i broju vojnika (20) s kapetanom, bila je to manja utvrda poput onih koje je mletačka vlast gradila na Kvarneru.⁵

² G. Novak, Mletačka uputstva i izvještaji, sv. VI, Zagreb 1970, 87, 93-94.

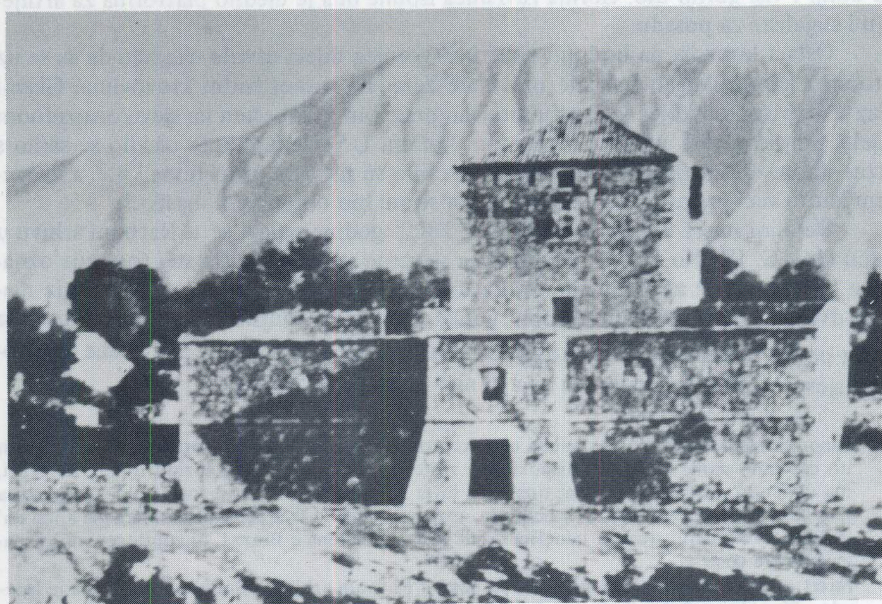
³ G. Novak, o. c., 186, 191; S. Plančić, Inventar Arhiva Hektorović I, Stari Grad 1980, 17 (br. 13). U posljednjem dokumentu od 12. listopada 1606. godine govori se o potrebi gradnje jake kule i cisterne u selu sv. Jurja na otoku Visu, a ne u Sućurju na Hvaru kako se navodi u inventaru. Hvarski plemić Marin Gazarović nudi da će o svom trošku sagraditi kulu u uvali sv. Jurja da bi za uzvrat dobio zemlje u Zvali na južnoj strani otoka Hvara. Tako je graničio s posjedima koji su iste godine dodijeljeni knezu Tadiji Kačiću pod čijim vodstvom je organizirana migracija Primoraca na otoke. Zahvaljujem upravi Istraživačkog centra JAZU u Dubrovniku na ljubeznoj pomoći u korištenju građe iz Arhiva Hektorović (Sv. XIX, h VIII).

⁴ G. Novak, o. c., 186, 191. Relacija Filipa Pasqualiga prokuratora sv. Marka i generalnog providura Dalmacije i Albanije, s autoritetom generalnog kapetana mora za cijeli Jadran, pročitana u Senatu 13. veljače 1613. godine: „Insieme col presidio delle barche armate stimerei ottima risoluzione che oltre alla torre di San Zorzi ultimamente fabricata sopra l'isola di Lesina, ne fussero aggiunte doi altre della istessa qualità. L'una è Santo Arcangelo luoco posto tra Sebenico, et Traù, doue sogliono ridursi per tempi contrarij le nauì, et ogni qualità de uasselli che passano di leuante in Golfo: et l'altra a Rovigno nell'Istria, luoco in ogni tempo tanto frequentato da ogni sorte da nauilij, che'è si puo dire il porto di questa città et nel quale gli Vscocchi hanno inferito tanti danni et tanti pregiudicij alla publica riputatione, con la constructione delle quali torri si uenirebbe ad hauer assicurata quasi di passo in passo la nauigatione della Dalmatia, et preparati, dirò cosi alloggiamenti forti alli uasselli in proporcionata distanza di ordinario uiaggio, di giornata in giornata fin à Venetia, perché principiando da Curzola non ui è de distanza à Lesina più de 50 miglia, da Lesina a Santo Arcangelo 40 di là à Zara 70, da Zara à San Pietro di Nembi 50, et da quel porto a Rouigno altri 70 in circa”.

⁵ Isti, o. c., 206, 216. Relacija Antonija Civrana Kapetana galija na straži Kandijskog kraljevstva, gubernatora galija osuđenih i kapetana Kulfa 18. ožujka 1615. godine: „Nella Valle di San Giorgio che stà al capo d'isola di Liesena in faccia alle bocche di Narenta soleuano ricouerarsi le barche d'Vscocchi quando correuano à depredare nel turchesco, et insidiuano anco le barche et altri uasselli sudditi à questo stato. In essa si fermuano anco e faceuano capo quei caichi di Narenta che sotto nome di armarsi contro Vscocchi non la risparmiuano à chi si sia che in essi si abbatteua. Così per il ridotto che concedeua la uale sentiuano danno gli sudditi, e ben spesso anco da'Turchi si sentiuano querelle per i mali et insulti che riceueuano da Vscocchi. Si risolse però Vostra serenità di fabricarui una torre, et io essendo destinato à così fatta opera dall'Eccellentissimo signor proueditor Pasqualigo, la feci fare al modo che sono le altre del Quarnaro cioè torre, e reuelino. In essa

V. M. Coronelli, Crtež Sućurja iz konca 17. stoljeća

Pogled na utvrdu u Sućurju prije razaranja kule

Na južnoj strani uz obalu bilo je pačetrovinasto dvorište ograđeno visokim obrambenim zidom, a na sjevernoj strani je bila podignuta trokatna kula sa skarpom u prizemlju. Samo na pročelju prema moru zidovi tvrđavice imaju jaku skarpu s ravnim završnim vijencem, iznad kojeg je parapet s izmjenično raspoređenim puškarnicama i otvorima za topove. Na gornjem kraju zida je masivan polukružan kordonski vijenac. Središnji dio južnog zida istaknut je rizalitom pačetrovinasta tlocrta, koji je služio kao pročelna kula, omogućivši tako bočnu obranu. Otvori za artiljeriju (5) i puškarnice (14) nalaze se samo na južnom zidu te na ugaonim dijelovima zapadnog i istočnog zida koji su bliže obali, naime u prvom redu su usmjereni protiv napada s mora.

Obrambeni zidovi građeni su nepravilnim kamenjem koje je vezano crvenicom i vapnom, a samo su uglovi ojačani većim klesancima. Ulaz u tvrđavu s mora nije izvorno postojao već je otvoreno 30-tih godina ovog stoljeća. Neposredno iza pročelnog istaknutog dijela smještena je visoka kvadratna prostorija čiji su zidovi i pod premazani slojem fine crvenkaste žbuke. U podu prostorije sačuvan je okrugli kamenerni otvor za taloženje nečistoće. Bila je sagrađena na najnižem dijelu dvorišta na samoj stijeni, što je olakšavalo slijevanje vode u cisternu. Vjerojatno je bila presvođena i pokrivena ravnim terasom do razine donjeg vijenca pročelja. Uz prednju i bočne strane cisterne bila je zemljana ispuna bastiona koja je dopirala do istočnog i zapadnog zida dvorišta. Na tim dijelovima obrambenog zida nema tragova konzola ili rupa za grede koje su nosile drvenu šetnicu, što u pravilu nalazimo kod srednjovjekovnih i renesansnih fortifikacija. S novim načinom ratovanja i građenjem bastionskih oblika utvrda, povećava se širina obrambenog zida tako da kosina skarpe služi kao potpora ispune od nekoliko metara širine. Na utvrdu u Sućurju ispuna je dopirala do kraja cisterne, odnosno do poprečnog zida koji je dijelio unutrašnje dvorište na donji i viši gornji dio. Gornja završnica ispune bila je ujedno platforma za artiljeriju i stajalište za posadu.

Ostaci konzola na bočnim zidovima gornjeg dijela utvrde ukazuju da su se uz istočni i zapadni ugao nalazile prizemne zgrade s jednoslivnim krovovima. Glavni ulaz u dvorište, od kojeg je in situ sačuvan prag, bio je smješten na sjeverozapadnom dijelu vanjskog zida uz spoj s glavnom kulom. U prizemlje kule ulazilo se samo s južne strane iz dvorišta. Po tri puškarnice bile su na svim pročeljima kule, a na trećem katu i veći prozori, dok je na istočnoj strani bio obrambeni mašikul.

Detaljni nacrt utvrde u Sućurju iz 1822. godine nalazi se u Ratnom arhivu u Beču (Inl. C. III, No. 16.).⁶ U uglovima sjeverne strane dvorišta su prostorije označene kao skladište za municiju, odnosno skladište tvrđave u koje se ulazilo iz manjeg dvorišta pred velikom kulom. Velika kula je na vanjskim stranama prizemlja imala po tri puškarnice. U unutrašnjosti su stepenice za kat bile smještene uz istočni i sjeverni zid kule. Na ovom nacrtu nije naznačena cisterna.

sono stati posti quattro falconetti et altre armi da mano, et se ui staranno 20 soldati con un capitano come è publica dispositione resterà impedito non solo il ridotto à triste genti, ma uenendo assicurata la uilla, quale ho fatta trasportare sotto il forte, sarà forse causa che col tempo sarà quella. . . . habitata, maggiormente e frequentata com'era già anco da' sudditi turcheschi i quali à beneficio dell'isole di Liesena e Brazza, ui conduceuano carnazzi et altre cose".

⁶ Nacrt se čuva u Arhivu inženjerskih planova u Ratnom arhivu u Beču, a pridružena je legenda „Plan des auf der örtlichen Landspitze der Insel Lesina befindlichen Batterie und Verteidigungsturmes St. Giorgio v. J. 1821 (grundriss. u. Schnitté). 12=1° F. M.1 St. 1821.

Južno pročelje utvrde u Sućurju

Danas je kula sačuvana samo u temeljnim zidovima jer je potpuno srušena prilikom bombardiranja u II svjetskom ratu. Tada je uništen značajan natpis o gradnji utvrde koji je bio uzidan iznad ulaza u kulu. Ali zahvaljujući dragocijenim podacima J. Plančića o prošlosti i spomenicima Sućurja sačuvan je tekst ovog natpisa s godinom gradnje.⁷

Natpis glasi:

ANTONIVS CIVRANO ADRIATICI SINUS
PRAEF A FUNDAMENTIS CONSTRUXIT
TEMPORE SEREN PRINCIPIS MARCI
ANTONI MEMMO ET PHILIPPI
PASQUALIGO DIVI MARCI PROCURATORI
LEGATI MAXIMI ANNO SALUTIS MDCXIII

U njemu se navode imena najistaknutijih ličnosti Republike 1613. godine. To su Antonio Civran, kapetan Kulfa, koji je iz temelja podigao utvrdu, dužd Marco Antonio Memmo i Filippo Pasqualigo, prokurator Sv. Marka i generalni providur Dalmacije i Albanije. Iznad natpisa nalazio se reljefni prikaz krilatog lava, a po sve-

⁷ J. Plančić, S. Giorgio-Sućurje. U: L. Masček, Manuale del Regno di Dalmazia, Zadar 1876-77, 228.

mu sudeći i grb koji je ostao do danas sačuvan.⁸ U sredini rustične kartuše je ovalni štít podijeljen vodoravnom trakom u dva polja sa šest plodova cedra. Ovaj grb je pripadao mletačkoj obitelji Memmo, čiji je član Marco Antonio od 1612-1615. godine obnašao najvišu državnu dužnost, pa mu je ukazana čast da nad obiteljskim grbom za to vrijeme nosi duždevsku kapu u obliku roga.⁹

Grb mletačkog dužda Marko Antonija Memma (1612-1615)

Prije razaranja kaštela u Sućurju nad vratima dvorišta bio je uzidan još jedan natpis, koji je danas samo djelomično sačuvan. Postavljen je za vrijeme kneza i providura otoka Hvara Gian Battiste Minija (1629-1631) i vjerojatno se odnosi na neke

⁸ N. Duboković Nadalini, Srednjovjekovni i noviji spomenici otoka Hvara, Split 1958, 86. Od spomenika u Sućurju autor izdvaja tvrđavu i donosi podatak da je mletačkog lava uništio sam vlasnik.

⁹ A. Nani, Biografie dei dogi di Venezia. . . , vol. I, Venezia 1864, bez paginacije; J. C. Wagenseil, Der Adriatische Löw, Altdorf, 1704, 96-97, tav. 9; V. Spreti, Enciclopedia storico-nobiliare italiana, IV, 1928. Na crkvi sv. Duha u Omišu postavljen je barokni grb obitelji Memmo, koji pridržavaju sirene, na donjoj strani je maskeron, a na gornjoj iznad glave andela lik muškarca nosi šljem s perjanicama. Vjerojatno je to grb iste ličnosti kao u Sućurju, koji je za vrijeme visoke dužnosti u Dalmaciji poduzeo neke građevinske radove u Omišu.

naknadne radove na utvrdi.¹⁰ Iako uz određenu dataciju nosi uobičajnu formulu napretka, nije poznato kojom je prigodom postavljen:

Z BATIST MINIO CO
ET PROV DI BEN IN
MELIO 1631

Ploča je bila podijeljena na tri polja, od kojih su bočna imala natpis, a na srednjem se nalazio grb obitelji Minio, odnosno štit s kosom prugom od niza rombova.¹¹

Ulomci natpisa s grbom hvarskog kneza i providura Gian Battiste Minija (1629-1631)

U Archivio di Stato u Veneciji čuva se dosad nepoznati crtež luke Sućuraj iz 1613. godine s nekim novim podacima za topografiju i razvoj naselja. (Proveditori da Terra e da Mar, filza n. 1268, ds. 1) Uz crtež je pridodan kratki opis:

¹⁰ Š. Ljubić, o. c., 493; L. Masček, o. c. 228; N. Duboković Nadalini, o. c., 86; Isti, Sućuraj, Sućuraj 1970, 23.

¹¹ J. C. Wagenseil, o. c., 100, tav. 9; V. Spredi, o. c.

Lesina

Rappresentazione del porto S. Giorgio sull'estremità verso l'mare una torre quadrata e un nuovo agglomerato urbano da formare

1613

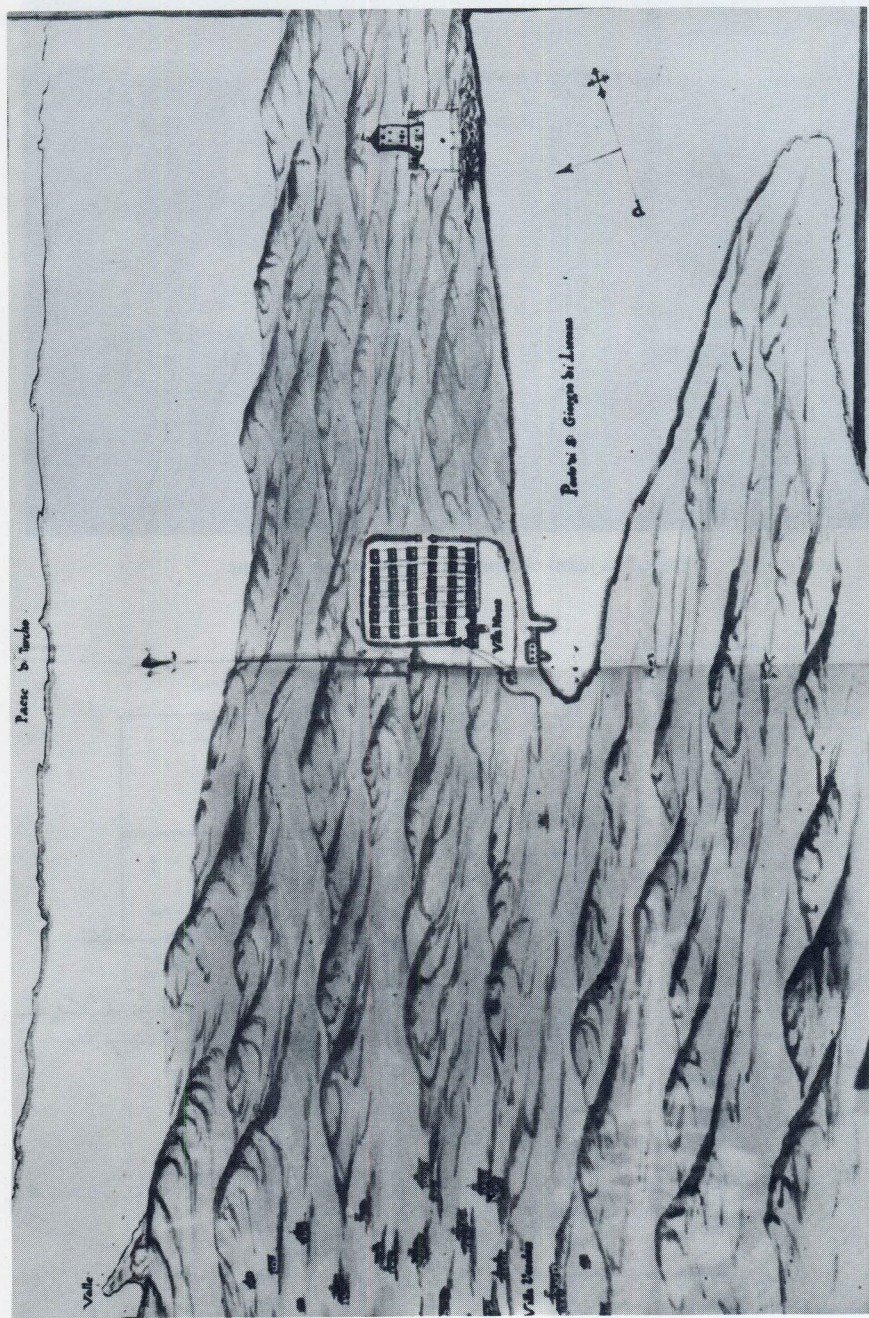
Antonio Civran, cap. del Golfo.

Osim uvale Sućuraj prikazana je sjeverna strana otoka Hvara i pogled na tursko kopno (Paese di Turcho). U naselju su označene tri izdvojene cjeline: dosta izvan luke na zapadnom rubu je staro selo (Villa Vecchia), na sjevernoj strani uvale na položaju Gornja banda je novo selo (Villa Nuova), a na krajnjem istoku je vjerno ocrtan volumen tek sagrađene kule. Staro Sućurje je prema nacrtu bilo selo rastrkanog tipa, sa slobodnije građenim kućicama vezanim uz zemljišni posjed. Međutim, A. Civran premiješta selo bliže kuli i planira kvadratno naselje s obrambenim zidom i jasnom organizacijom unutrašnjeg prostora.¹² Na sredini istočnog obrambenog zida nalazila su se vrata flankirana s dvije manje kule, dok je drugi ulaz bio pored jugozapadnog ugla zidina. Okomito na zidine prema jugu izdvaja se građevina čija nam je namjena nepoznata. U neposrednoj blizini planiranog naselja smještena je mala crkva sa zvonikom na preslicu u kojoj možemo prepoznati staru crkvu sv. Jurja. Luka je uređena s dva gata i dvije građevine uz morsku obalu. Na putu između novog i starog sela na predjelu Gubavac ucrtan je obzidani kvadrat, što je uobičajni znak za bunar ili izvor vode. Kao što i kapetan Kulfa A. Civran navodi u svom izvještaju, naselje je podignuto u prvom redu za turske podložnike koji su bježali na mletački teritorij i koji su uz doseljeničke povlastice preuzimali i obranu graničnih područja. Od završetka Ciparskog rata 1573. godine pojedini pribjezi stalno pristižu na mletački otočki posjed, ali kada se nakon početka Kandijskog rata 1645. godine stanovnici Makarskog primorja dobrovoljno predaju Veneciji, počinju turske odmazde, što izaziva masovne zbjegove na otoke.¹³ Najvećim dijelom se naseljavaju na istočnom rtu otoka Brača, gdje osnivaju naselje Sumartin, i na otoku Hvaru, gdje u luci Sućuraj napučuju novo utvrđeno selo uz obrambenu kulu.¹⁴ Sudeći prema crtežu iz 1613. godine, mletačke su vlasti u Sućurju planirale izgradnju novog utvrđenog naselja s ortogonalnom mrežom komunikacija i strogo određenim stambenim jedinicama. Takva organizacija prostora kolonističkog tipa bila je predviđena za izbjeglice iz Makarskog primorja koji su predvođeni franjevcima iz Zaostroga i Živogošća bježali na mletački teritorij. Dodijeljeno im je zemljište za gradnju kuća i obrađivanje, a uživali su i razne porezne olakšice po povlasticama paštrovi-

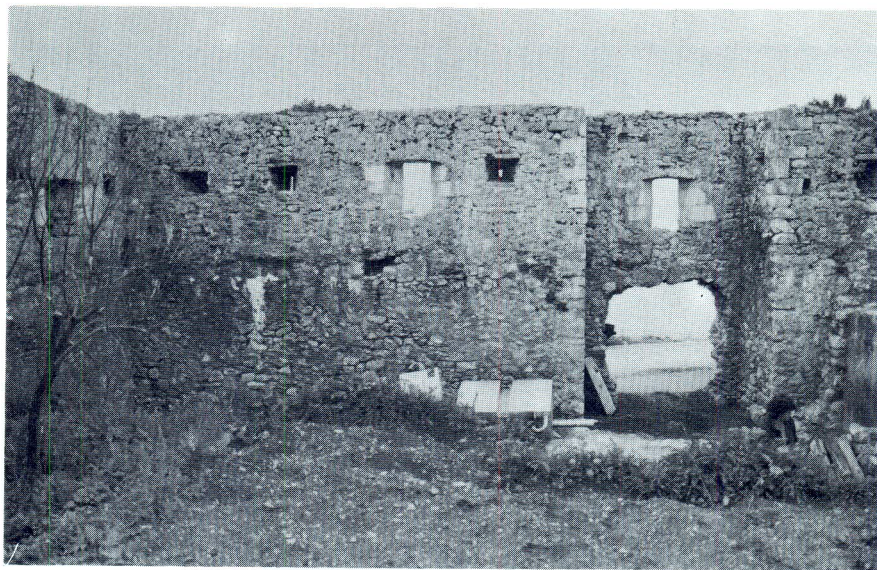
¹² Bilj. 5. Izgradnja pravilnih utvrđenih naselja provodi se od kasnog srednjeg vijeka na graničnim dijelovima Dubrovačke Republike, koja zasnivanjem manjih urbaniziranih cjelina organizira i brani vlastiti teritorij. V. *M. Planić Lončarić*, Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike, Zagreb 1980. U neposrednoj blizini turske granice nastaje niz Kaštela-zbjegova, pravilnih naselja uz utvrđene renesansne ljetnikovce. Sličnu pojavu pomicanja naselja prema obali i koncentriranja stanovništva u zbijenom tipu naselja geometrijskog rastera nalazimo na šibenskom i zadarskom području u vrijeme turskih napada. V. *I. Babić*, Prostor između Trogira i Splita, Trogir 1984.

¹³ *N. Čolak*, Iz života iseljenika Makarske i njenog primorja na srednje dalmatinskom otočju u XVII. i XVIII. st., Prilozi povijesti otoka Hvara I, Split 1959, 87-121; *N. Duboković, Nardalini*, o. c. (1970), 12-16; *K. Jurišić*, Katolička crkva na biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine, Zagreb 1972, 91, 108, 260.

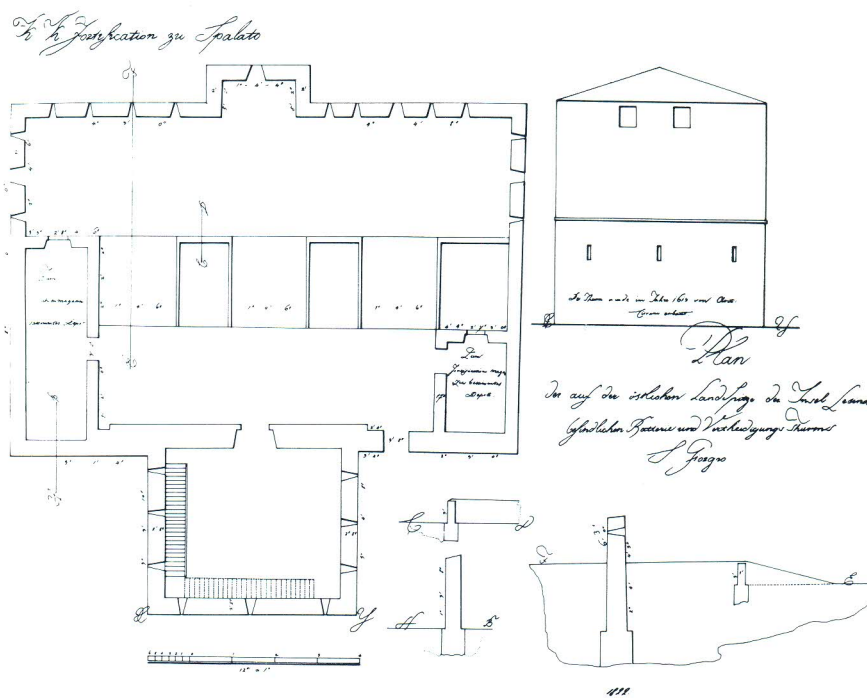
¹⁴ *A. Jutronić*, Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču, Zbornik za narodni život i običaje 34, Zagreb 1950, 17, 204.

Crtež luke Sućuraj s kulom i naseljem iz 1613. godine (Archivio di Stato – Venezia)

Pogled na južni obrambeni zid s unutrašnje strane

Nacrti utvrde u Sućurju iz 1822. godine (Ratni arhiv, Beč)

čkog tipa.¹⁵ Tako je Sućuraj s 80 stanovnika na početku 17. stoljeća porastao polovinom stoljeća na oko 300 stanovnika te je po odluci generala L. Foscola novo naselje steklo status odvojene seoske zajednice, čiji stanovnici sami mogu birati prokurore i gastalde.¹⁶ Iako u današnjem izgledu Gornje bande u Sućurju teško možemo uočiti planirano selo 17. stoljeća, katastarski snimak iz 1912. godine ukazuje na kompaktnu kvadratnu jezgru u kojoj se ogleda perimetar planiranog naselja.¹⁷ Novo naselje uz kulu je u ratno vrijeme pružalo zaštitu makarskom providuru, pa je krajem Kandijskog rata u njemu boravio knez Giovanni Andrea Querini, sklonivši se iz porušene Makarske.¹⁸

Vrlo sumarni prikaz Sućurja potječe s konca 17. stoljeća, a donosi ga poznati mletački kartograf V. M. Coronelli u svom atlasu gradova i luka na Jadranskom i Jonskom moru.¹⁹ Iako je crtež potpuno pojednostavnjen i položaj sela naznačen samo s tri kuće, Coronellijev vodič bio je u prvom redu namijenjen pomorcima, pa stoga donosi vrijedne podatke za orijentaciju i odlike luka. U uvali se nalaze dva gata, jedan kod kuća u Gornjoj bandi, a drugi poput današnjeg lukobrana zatvara luku na istočnom kraju Donje bande. Utvrda je prikazana po uzoru na crtež iz 1613. godine, samo što je u dvorištu umjesto dvije jedna građevina.

Nastanak utvrde u Sućurju bio je uvjetovan ekonomskim i teritorijalnim interesima Venecije na istočnoj jadranskoj obali. Gradnjom kula i straža mletačke vlasti su osiguravale vlastite posjede i stanovništvo, te kolonizacijom izbjeglica s turskog teritorija formirale nova primorska naselja. U prva dva desetljeća 17. stoljeća obnovom arsenala i gradnjom fontika u Hvaru, utvrde u Sućurju i Kačićeve kule u Zavali jačaju se mogućnosti obrane u rasponu čitavog otoka, što će biti od značaja u sukobima za vrijeme Kandijskog rata.

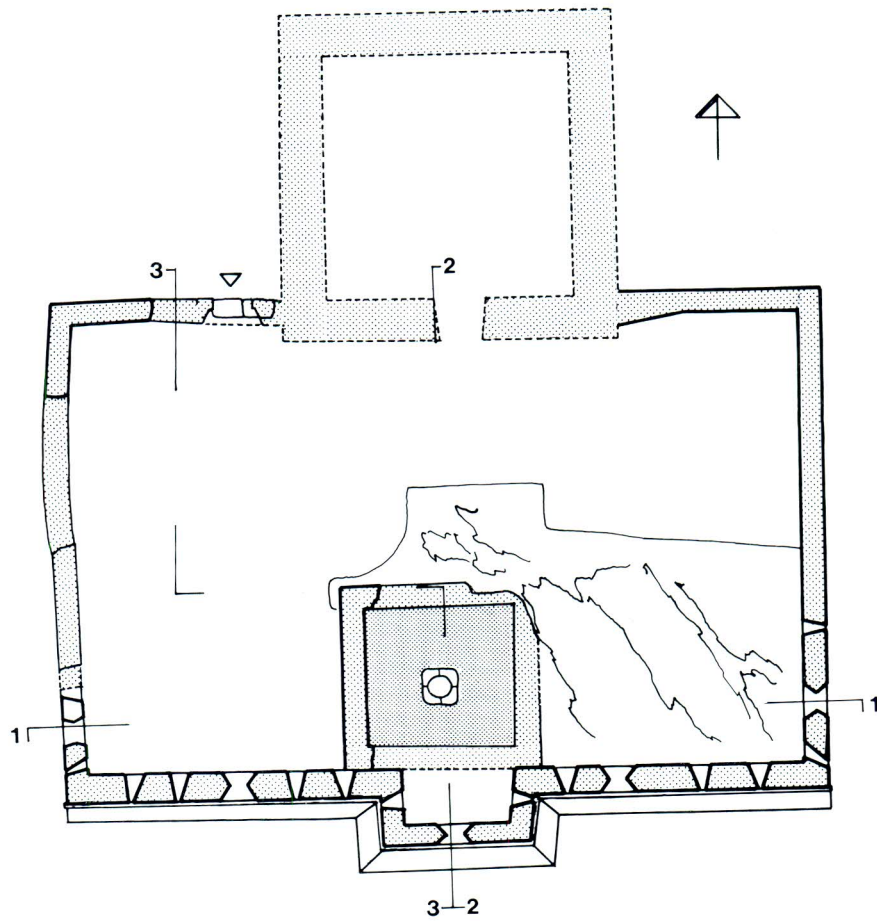
¹⁵ N. Čolak, o. c., 111-114.

¹⁶ A. Jutronić, Vizitacije u Arhivu biskupske kurije u Hvaru, Starine JAZU, knj. 51, Zagreb 1962, T. III; N. Čolak, Borba novih stanovnika na srednjedalmatinskom otočju u XVII i XVIII stoljeću za očuvanje stečenih privilegija, Prilozi povijesti otoka Hvara II, Hvar 1962, 72-73.

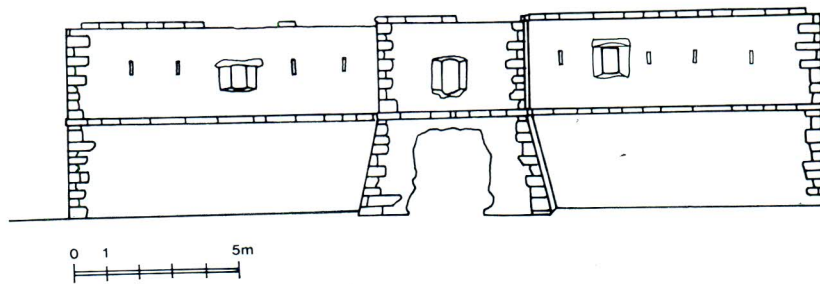
¹⁷ Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju u Splitu.

¹⁸ G. Novak, Mletačka uputstva i izvještaji, sv. VIII, Zagreb 1977, 12, 27; J. Ravlić, Makarska i njeno Primorje, Split 1934, 131.

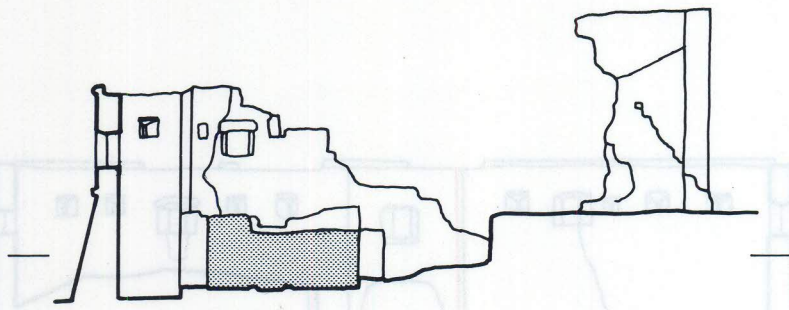
¹⁹ V. M. Coronelli, Mari, golfi, isole, spiagge, porti, città, ed altri luoghi dell'Istria, Quarner, Dalmazia, Albania, Epiro, e Livadia, Venezia, l. 89.

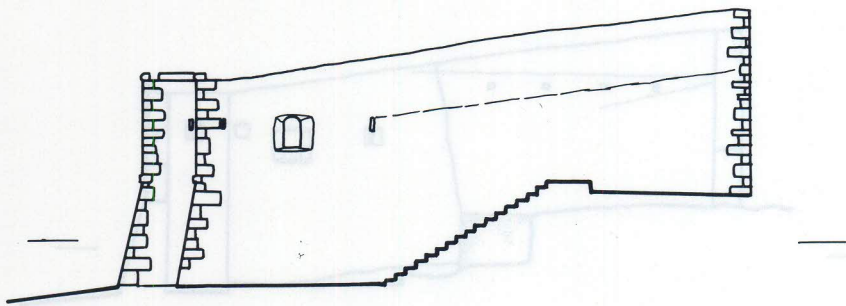
Tlocrt utvrde u Sućurju

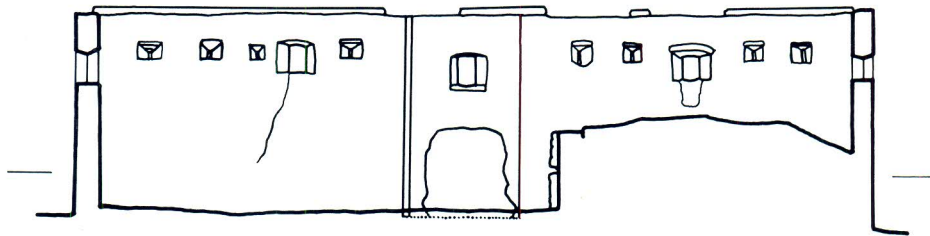
Južno pročelje

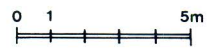
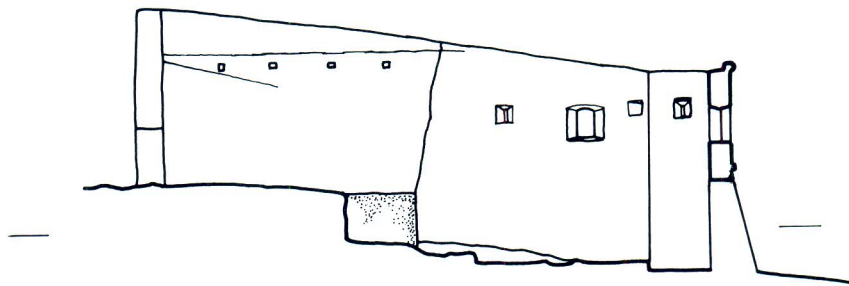
Presjek 2-2

Istočno pročelje

Presjek 1-1

Presjek 3-3

UNA TORRE VENEZIANA A SUĆURAJ SULL' ISOLA DI HVAR

V. Kovačić

Sul finire del XVI secolo e ai primi del secolo XVII le imbarcazioni uscocche e turche ostacolavano la navigazione tra Venezia e il Levante, la Puglia e la Dalmazia. Per questo motivo le autorità veneziane cercarono di fortificare le insenature strategicamente importanti sulle isole adriatiche con torri che difendessero i possedimenti e la popolazione. In un luogo rilevato vicino al promontorio orientale dell'isola di Hvar, al litorale di Makarska e alla penisola di Pelješac nel 1613 fu innalzata una fortificazione minore. Fu costruita per ordine di Antonio Civrano, capitano del Kulfo, sotto il dogato di Marco Antonio Memmo ed essendo Filippo Pasqualigo procuratore di S. Marco e provveditore generale di Dalmazia e Albania. I nomi di queste alte personalità della Repubblica erano citati sull'iscrizione che si trovava all'ingresso della torre e che insieme a quest'ultima andò distrutta durante la seconda guerra mondiale.

La fortificazione era costituita da una torre a tre piani, di fronte alla quale vi era un cortile circondato da un muro con scarpata, fu progettata per una piccola guarnigione. Già nei primi anni del XVII secolo dal litorale di Makarska, sotto la dominazione turca, iniziò l'immigrazione organizzata della popolazione sulle isole dove sorsero nuovi abitati. Secondo il disegno dell'Archivio di Stato di Venezia nei pressi della torre a Sućuraj fu programmato un abitato fortificato a pianta regolare (Villa nuova), si trovava ad est del vecchio abitato di tipo sparso (Villa vecchia). In seguito alla colonizzazione degli abitanti che fuggivano dal territorio turco, sulle isole sorsero nuovi centri che rinforzarono le possibilità difensive di Venezia, specialmente al tempo della guerra di Candia.